

GYERMEKRAJZOK ÉS A TELEPÜLÉSI-OTTHONTUDAT

Rigóczki Csaba

EKTF Neveléstudományi Doktori Iskola
e-mail: csaba.rigoczki@nemzetigeografia.hu

A környezeti nevelő munkánknak a küldetése, a gyermek és környezete viszony harmonikussá tétele, fejlesztése. A környezet, környezettudat fogalmakat sokféleképp értelmezik az egyes diszciplínák, mindenképp része azonban a lakóhelynek és az iskolának települési környezete, és az ahhoz fűződő kognitív-affektív viszony. Kutatásunkban az ország távoli pontjain élő gyermekek lakóhely-attitűdjét vizsgáltuk kérdőíves módszerrel. Mit éreznek-gondolnak a 12-14 évesek a helyről, ahol élnek?

Bevezető

A gyermekrajzok kutatásának széles a nemzetközi és a hazai irodalma. A cikkek különböző aspektusokból íródnak (artistikus, didaktikus, pszichológus). Cikkemben elsőként a különböző aspektusokat tekintem át az elmúlt 120 év hazai irodalmára támaszkodva, másodsor saját gyűjteményem alapján megkísérlek mutatni egy új – ismeretem szerint eddig nem kutatott – ágat, nevezetesen a gyermekrajzok mentális térképekként történő vizsgálatát. várost. A rajzok árulkodnak arról, hogy a gyermek mennyire tudja olvasni a várost. Magam ezt az észlelést, a környezettudatra utalva úgy nevezem, a rajzok megmutatják, mekkora a gyermek „városi otthontudata”.

A rajzokról beszélni nehéz úgy, hogy nem látjuk azokat, ezért ebben a második részben említett képeket bemutatom a Magyar Nevelés- és Oktatókutatók Környezetpedagógiai Szakosztályának honlapján, és itt lábjegyzetben a képek sorszámát hivatkozom <https://herakornyped.c.hu/children'spictures>.

A gyermekrajz-kutatás történeti háttere

A gyermekrajzokkal foglalkozva talán nem kézenfekvő a lexikonokban kutakodni; végülis a gyermekrajz a „gyermek rajza”. Mégis a lexikonok terjedelmes szócikkeket szántak rá. Révai Nagy Lexikona (1924) (Rajzkutatás címszó alatt): „a gyermek ösztönszerű rajza úgy fogható fel, mint a kifejezés egy módja, amelyen át a lélek benső tartalma nyilvánul meg.”; Uj Idők Lexikona (1938): „...ösztönszerű rajzok, a gyermeki játéktevékenység egyik megnyilvánulása”; Révai Kétkötetes Lexikona (1947) lényegében megismétli ezt. A Pedagógiai Lexikon (1936) egyoldalas tartalmat közöl. „Ha a gyermek első ösztönszerű rajzait vizsgáljuk, meglepetéssel tapasztaljuk, hogy ez vezet a legbiztosabban a gyermek valódi megismeréséhez s ez nyújt képet arról a bár rendezetlen, de egészséges kis lelki világról (...) csak az önállóan készített rajzok révén tudhatunk meg sokat a felől, hogy a gyermek miként gondolkodik és érez.” Három évtizeddel később a Magyar Néprajzi lexikon (1979) kultúrtörténeti értékeit méltatja: „A magyar ~ok közül azok váltak ismertekké, amelyeknél az ösztönös rajzolgatásból szakember kezdeményezésére a paraszti életet kifejező alkotások sora bontakozott ki. — 1. Sárközi (...) Ács Lipót rajztanár vezette itt rá a kislányokat a figurális ~ra. (...) 2. Galgamácsai, elindítója Gönyey Sándor volt 1939-ben”.

Mára a gyermekrajz kifejezés egy bőséges háttértartalommal bíró pozitív fogalom, költők sora használja verse tárgyaként, címként, vagy csak a tiszta ártatlanság metaforájaként.

A hazai szakirodalomban minden komoly munka Nagy Lászlóhoz köti a gyermekrajzok jelentőségének felismerését. Nagy L. (1901) a Néptanítók lapjában háromrészes sorozatban „A gyermeki lélek megfigyelése” egyik alapvető eszközeként említi a gyermekrajzok vizsgálatát, olyannyira, hogy „Amerikában rövid két évtized alatt szédítő gyorsasággal óriási gyermekrajzi irodalom támadt s az egész művelt társadalom melegen érdeklődik a gyermekrajz iránt s a tanítók és szülők ezrei foglalkoznak megfigyelésekkel.” (p8) és sürgeti, hogy nálunk is legyen így, még módszertant is megfogalmaz. „Nincs más mód, minthogy a társadalomnak kell megfognia a dolgot. Mi a mi egyetemeinktől nem várhatunk semmit; a kormánytól is egyelőre csak keveset. Tehát a társadalomban indítandó meg oly irányú és körű mozgalom, a mely az ügy természetének megfelel... azért a kérdés csak úgy oldható meg, hogyha a gyermekrajzi célokra önálló egyesület létesül.” (...), (Nagy L, 1906) másik nagy horderejű sorozata „A gyermektanulmányozás mai állapota” címmel jelent meg, és itt külön fejezetet kapott a gyermekrajz. „Három olyan kérdést választok ki ismertetésem tárgyául, amelyek mind irodalmuknak gazdagságával, mind tartalmuknak az egész tudományra jellemző voltánál fogva a többi kérdések közül kiemelkednek. Ezek a tétel: a gyermek nyelve, a gyermekrajzok és a gyermekek játéka” (p69). (A Franklin-Társulat 1907.ben külön is kiadta a Magyar Filozófiai Társaságban a gyermektanulmányozásról tartott előadást.) Nagy Lászlót követve egy-két évtizeden belül általánosan elfogadott vélekedéssé vált, hogy a rajzitanítás „nemcsak azért fontos, mert fejleszti a gyermek művészi készségét és beleviszi a nevelésbe a művészet iránti szeretetet. A gyermekrajz a gyermekléleknek önként való megnyilatkozása, a gyermeknek egész gondolkozásmódját tükrözi vissza, tehát éppen úgy grafológizálható, mint az írás. (Dános, 1936)

A gyermekrajzokkal foglalkozó hazai szakpublikációknak négy halmazát fogalmazom meg, hangsúlyozva, hogy a határok nem élesek, az egyes fogalomkereteket a kutatók választják szét. Egyik részük a képzőművészeti viszonyulásukat, értéküket firtatja, más részük a rajzpedagógia mikéntjével foglalkozik, a harmadik terület a pszichoanalízis (és művészet terápia), a negyedik irány a rajzok tárgyára fókuszál. Jelen publikációban az első két pont kifejtésére van terjedelmi lehetőség, a második-harmadik pontot másutt tudom bemutatni (Rigóczki 2019).

Gyermekrajz és művészet

A gyermekrajzok egyetemes művészetre gyakorolt hatásáról ír az Irodalmi Szemle (1967.¹ „Túljutottunk a gyermekrajz hipertrofikus csodálatán, de akkor sem tagadjuk meg tőle azt a jogot, hogy a felnőttek művészetét sajátos értékeivel gazdagítsa. (...) Így vált a gyermekrajz a modern művészet egyik ösztönzőjévé, s szerepe korunk új művészetének a kialakításában nem kisebb, mint a néger plasztikáé volt a kubizmus keletkezése idején.” A gyermekrajzot Paul Klee fedezte fel a 20. századi festészet számára, iskolát teremtve ezzel. A Kortárs (2018²) szerint „ennek az iskolának jelképes padjaiban ült a magyarok közül Vajda Lajos, Kondor Béla, Vaszkó Erzsébet, Karátson Gábor, majd később Dóczi László és Dóczi Virág is”.

Kass János, Réber László gyermeki irodalmi illusztrációi ugyancsak gyermekrajz-szerű közelítések, ám itt más az indíttatás, mert ez a művészet tágan értelmezett alkalmazott grafika. És ezzel közel sincsenek egyedül, az Art Limes Gyermekkönyv-illusztrációkat bemutató sorozata (2004, 2008, 2009) például több külföldi szerzőnél találja meg ezt a kifejezőmódot.

¹ Az Irodalmi Szemle, 1967/6

² Kortárs, 2018/4, Tóth Csaba: Emlék-konstrukciók és félelem-víziók - Dóczi Virág festészetéről (103. oldal)

Lamprecht Károly közel 100.000 darabból álló gyermekrajzi gyűjteményében – amelynek legbecselesebb darabjai az indiai és általában az ázsiai gyermekrajzok voltak – a primitív népek képzőművészeti alkotásait, a művészetének kezdeteit véli felfedezni.

Herbert Read a gyermekrajzokról írt könyvében nosztalgikusan elmélkedik arról, hogy milyen jó lenne, ha azt az érzékletes fantáziát és kifejező erőt, ami a gyermekrajzokat oly csodálatossá teszi - tovább lehetne menteni a felnőtt korba (hivatkozva Kerékgyártó, 1989). Sebők (1995) ugyanerről udvariatlan, karakán véleményt ír publicisztikájában: „... az újszülött már eleve tud úszni, s csak akkor felejt el ezt az adottságát, ha nem gyakorolja. Amikor az ember idősebb korában úszni tanul, nálam tudósabb elmék szerint is eleve adott tudását idézi fel... Chagall-, Klee-, Dubuffet- és Twombly-albumokat lapozgatok, s ezzel párhuzamosan igyekszem különböző korú gyermekek rajzait egymással és a nagymesterek munkáival összemérni. Azt kell tapasztalnom, hogy a gyermek eleve zseniálisan rajzol, minél fiatalabb, annál inkább. Ez annyira nyilvánvaló, hogy mintha egyedül a pedagógusok lennének azok, akik nem veszik észre...” (p 923).

Művészet-e a gyermekrajz? – megosztó kérdés. A gyermekrajz is az alkotó szubjektumán átszűrt élményvilág. „A gyermek nem pazarol időt értelmezni a látható világot; érzelmeiből táplálkozik, megérezéseire támaszkodik. A „szívével lát”, és azt fejezi ki színekkel, egyszerű formákkal: jelekkel. Mert mi a gyermekrajz tulipánja, ha nem egy nagyszerű jel? Ugyanolyan, mint egy székelyföldi láda tulipánja, amely inkább jele a láda leánytulajdonosának, mint képe a virágnak” (Szentirmai, 1992, p62). Ezzel ellentmondásban, „a gyermekrajz artistikus, de nem ars. Az ars minden korban valami magasrendű. Művelőjének teljes élettapasztalatát foglalja magába” (...) — érvel a legutóbb megjelent főiskolai rajzpedagógiai tankönyv reformer szerzője. Ez az érvelés azonban sántít, hiszen a gyermekrajzban is tükröződik Kerékgyártó „művelőjének teljes élettapasztalata!” S nemcsak léttapasztalata, hanem világképe is. Ennek a külön gyermeki világképnek a létezését viszont a hivatalos pedagógia képviselői az ötvenes-hatvanas években még éppenséggel tagadták.” (Kerékgyártó 1991). A Valóság rendszeresen közöl gyermekrajzokat. Ezzel a művészetesig mellé teszi a szavazatát. A gyermekrajzkiállítások is egymást érik. A takarékszövetkezet, a horgászok a vízművek és ki tudja ki nem kérte a gyerekeket tematikus rajzolásra. Az 1970-es években még a „gyermekrajz-mozgalom”³ kifejezés is olvasható. Csakhogy ezek a rajzok válogatottak, a beadás előtt és a kiállítás előtt is szelektálódhatnak, így lehet, hogy kevésbé a gyermekek mintsem az ítések ismerhetők meg. Ráadásul, miként egy kritikus írja, sokszor úgy tűnik, a rajztanár ambíciója eredményezi a rajzokat és nem a gyermek alkotóvágya. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy amit a kiállításon láttunk, az a felső teljesítményszint, amire a 6-14 éves gyermekek eljuthatnak.

A számtalan bemutató közül egyet mégis kiemelnék. A fővárosi népiskolák háborús gyermekrajzaiból nyílt kiállítás az Iparművészeti Múzeum csarnokában 1915 augusztus-szeptember hónapokban. Ezt a székesfőváros tanügyi osztálya rendezte. Tematikus kiállítás ez is, de nem propagandakiállítás (és ez talán meglepő). Nagy volt a visszhangja napilapokon kívül a komolyabb művészeti és pedagógiai szaklapok is megemlékeztek róla Művészet⁴, Magyar Iparművészet⁵, Népművelés, Uj Idők⁶ A kritikák pedig egybehangzóan említik – és ez a rajzmotívum jellemzői szempontjából tanulságos –, hogy szembeötlő a rajzokon a lányok és fiúk gondolat- és érzélemvilága között levő nagy különbség.

³ Alföld. Irodalmi és művelődési folyóirat, 1971/22

⁴ Művészet, 1915/8. szám, Nádai Pál: Háborús gyermekrajzok

⁵ Magyar Iparművészet, 1915/5. szám

⁶ Uj Idők, 1915/34. szám

Míg a leányok a búcsúzást, a zászlók felvirágozását, a sebesültek ápolását, a hadikórházban látott epizódokat rajzolják, a fiúk egészen mellőzik az érzelmi motívumokat és a harc izgató jeleneteit ábrázolják puskatűzzel, robbanó gránátokkal, aknákkal (1. ábra).

1. ábra: Háborús gyermekrajzok.
Forrás: Magyar Iparművészet, 1915/5. szám

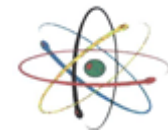
(1915 decemberében meg is nyílt második háborús kiállítás nagyobb arányokban a Gyermektanulmányi Társaság közreműködésével.) A rajzok impresszív erejét a kritikusok abban látják, hogy beérett az akkor tizenöt éve Györgyi Kálmán és Ágotái Lajos által bevezetett rajzoktatási módszer, aminek lényege utat engedni a „gyermeklélek spontaneitásának” – mai kifejezéssel élve: projektív rajzoknak.

Gyermekrajz és pedagógia

Streitmann Antal rajzszakos pedagógus Nagy Lászlót megelőzve dolgozta ki önálló rajztanítási módszerét és tantervét, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság választmányi tagjaként Magyarországon először kezdte tanulmányozni a gyermekrajzok fejlődését, 1903-ban megrendezte Becskerekén az ország első gyermekrajz-kiállítását. (Gulyás, 1996). Később, a már említett Györgyi Kálmán és Ágotái Lajos szorgalmazták, hogy a rajzoktatás legyen a gyermek önkifejezésének eszköze. A 2. világháború után a rajzoktatás is politikai kérdéssé vált. Új Élet (1982⁷) képes volt ilyen címet adni egy cikknek: „Korszerű gyermekrajzok” ez a kifejezés egyszerűen paradoxon.

A konstruktivista nevelésemeléttel koherens Kerékyártó (1991) álláspontja: „Ha a gyermek a modell után történő naturalisztikus ábrázolásra törekszik, elkerülhetetlen a színvonalcsökkenés, afféle kis dilettánsná válik (...) elsősorban azért, mert az utánzó, átvett formát nem tudja jelentéssel telíteni, hiszen belső világa, szemlélete, élménye nem tud ezen a módon autentikusan megnyilatkozni s ha esetleg megtanulja a modell utáni rajzot, akkor sem képes önálló művet teremteni, csupán tanulmányoszerű ábrázolásra futja erejéből.” (p11). A szerző szerint tehát a rajzoktatás feladata (volna) segíteni a projekciót. Háromnegyed évszázaddal korábban Nagy Sándor, a művészeti nevelés kiemelkedő reformere sem mondott mást. 1916-ban közreadott tanulmányában a gyermekrajz két típusát különbözteti meg: az első a természet másolására törekvő rajz, a másik az emlékezeten és képzeleten alapuló teremtőrajz. „Mindkét esetben hűn kifejezi önmagát. De az utóbbi az értékesebb, mert egészen közvetlen kifejezője a léleknek” Párhuzamot von a gyermekek és a népművészet között, a gyermekrajzoknak „olyan művelődéstörténeti értékük van, mint a nép művészetének.” (idézi Révész, 2003)

⁷ Új Élet, 1982/13

Tizennégy évvel később, már a tudat mélyéről fakadó, ösztönszerű gyermekrajzot a népművészet fölé helyezi: „A népművészet és a gyermekrajzok lényegükben ugyanazok, a különbség csak az, hogy az előbbi nem nyúl olyan mélyre.” (Nagy S., 1930).

A kortárs művészeti nevelésben Kárpáti Andrea (1996, 1997, 2011) munkássága meghatározó: „A „gyermekrajz”, mint kutatási tárgy és pedagógiai fogalom gyökeres újraértelmezését reméljük. (...) A korhoz igazodó vizuális nevelésnek a képzőművészetén túl számos útja van. (...)

Az amerikai és nyugat-európai kortárs vizuális nevelés elsősorban reflektál, kifejez, értelmez s csak másodsorban ábrázol. (...) A szöveg egyenértékű a képpel és a géppel segített alkotás éppoly természetes része az órának, mint az évszázados népművészeti technika” (Kárpáti 2011).

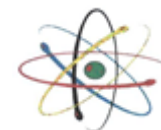
A művészeti nevelés nehezen mérhető, írja, ami a tudomány és a művészért jing-jang viszonyából adódóan nem meglepő. „Ez a tantárgy inkább nevel, mint oktat, s a nevelés eredményét köztudottan csak jóval az iskolaévek után lehet majd megítélni.” (p1061) A pozitivista közelítés tehát nehéz, „A művészetpedagógiai szakirodalomban általánosan elterjedt nézet, hogy a pszichológiában alkalmazott kreativitásteszték nem alkalmasak a kiemelkedő vizuális képességek megítélésére (...) véleményünk szerint olyan mérőeszköz fejleszthető, amely a vizuális nevelés és a kreatívfejlesztés összefüggéseit is képes kimutatni.” (Kárpáti 1997). Csapó Benő nevéhez köthető munkacsoport a diagnosztikus mérés körébe a rajzot is beemeli.

A gyermekrajzokat hasonlíthatjuk a prehisztórikus alkotásokhoz, a népművészethez és a modern művészeti alkotásokhoz is, de mi helyzet a pszichiátriai rajzokkal? Az art brute azért nem tekinthető művészetnek – hallottuk Hárdi István bőséges képanyaggal illusztrált előadásán, mert az alkotó nem tudatosan „merül alá” a tudattalanba, és a gyermekek rajzaira ez ugyan így igaz. Molnár Gábor (1995) azonban konkrét rajzi jegyeket és kórképeket említve igazolja, hogy a gyermekrajzok és a mentális betegek rajzai közötti hasonlóság csak a látszat, a két rajzcsoport közel sem egyenlő.

A gyermekrajz mint mentális térkép

A környezet szubjektív érzékelése, a kognitív térkép egy vetület, amit a tapasztalatok, ismeretek, vélemények és az aktuális testi-lelki állapot alakítanak. Igaz, hogy jellemzően kartográfiai elemekre épül, értsd helyek, irányok, távolságok érzékelésével történik, ám az objektív környezet elemeihez hozzákapcsolódnak egyéb kognitív és affektív tartalmak is. A kognitív térkép környezetünk információinak érzékelése és feldolgozása során alakul ki, dinamikus jelenség, bár egyes részei maradandók, életre szólók is lehetnek („édes otthon”), más részük akár napról napra változhat, változtatható. Ez a változtató hatás jelenti a környezeti nevelés didaktikai alapját. Az egyén és a környezet viszonya interaktív, függ a környezet ingereitől, de függ a pillanatnyi emocionális állapottól és személyiségjegyeitől is.

A mentális térkép a kognitív térkép vizuális megjelenítése. Ez a térképi ábrázolás történhet közvetlenül, illetve közvetett úton, például interjúval, kérdőívvel, Likert-skálával felvett információk térképi ábrázolásával. Sok kutatásban a rajz helyett a térbeli objektumokat kell valamilyen elv szerint rendezni. A válaszok vizualizálása (infografika) esetleg nem is kartografikus, mégis a kognitív képzet adja a vizsgálat tárgyát. A mentális térképen torzulhatnak az irányok, távolságok, és megjelenhetnek rajzi elemek. Hasonló a helyzet a gyermekrajzokkal is. Magam a környezetről készült gyermekrajzok egy részét is kognitív térképnek tekintem.

A rajzoknak és térképeknek vannak egyedi elemei, ezt kutatja a pszichoanalízis. Az egyedi különbségek mellett azonban hasonlóságot is mutatnak az azonos társadalmi csoporthoz tartozó személyek körében. Peter Orleans (1973) kísérletéhez köthetjük annak felismerését, hogy a különböző társadalmi osztályokhoz tartozó személyek eltérő részletességű rajzokat készítenek. A vizsgálatban San Francisco városát rajzoltatta a különböző státuszú és etnikumú csoportokkal, és az eredmények meglepő jegeket mutattak. A rajz nemcsak az egyén lélektanáról ad információt az analitikusnak, de a népcsoportról is (és talán a város lelkéről is). Vajon az Orleans-i felismerés igaz lehet a gyermekrajzokra is?

Nincs ismeretem populációk rajzait összehasonlító elemzésről, ez akár egy új kutatási irányt is jelölhet. Nemzetek közötti összevetés – közel sem pozitivisták eszközeivel – történt ugyan ám ez sokszor inkább politikai kérdés volt semmint reális elemzés. A Magyar Pedagógia (1925⁸) például szokatlanul részletes tudósítást ad egy német-japán gyermekrajzkiállításról, melyben megállapítja „a német és japán gyermekrajzok feltűnő ellentétei kétségtelenné teszik, hogy gyökerükben a faji lélek különbségeivel van dolgunk” (p42).

Ezzel szemben „a gyermekfestményekben nyoma sincs annak, amit nemzeti stíluskülönbségnek nevezünk. Semmi lényeges elválasztó stíluskülönbség nincs az Amerikában, Orosz-, Svéd- vagy Olaszországban készült rajz között. Sőt maguk a japán gyerekek is úgy festenek, mint az európaiak, anélkül, hogy emlékeztetnének hazájuk festészeti hagyományára.” (Korunk, 1935⁹). A politika fél évszázaddal később is akadályozta az összehasonlítást. Kerékgyártó (1991) például idézi (és cáfolja) a szerinte „vulgármarxista” állítást, miszerint a gyermekrajzok a felnőtt társadalom függvénye „A gyermek gondolkodása, világképe olyan, amilyenné a felnőtt környezet az adott történelmi, társadalmi, kulturális viszonyok között kialakítja” (Vincze László - Vincze Flóra 1983, idézi Kerékgyártó, 1991). Ezzel szemben „hasonlóak lényegüket tekintve a gyermekrajzok Magyarországtól Indiáig, az Egyesült Államoktól Japánig.” (Kerékgyártó, 1991, p16.). Az Oslo-i International Museum of Children's Art tanulsága¹⁰ ugyanez, de itt ismét a politikus válogatás mikéntjével találkozhatunk.

A mentális térképezés módszertanáról hazánkban – többek között – Letenyei László (2005) írt. A szakirodalom egységesen Kevin Lynch (1960) nevéhez köti az irányzat megjelenését. Kutatásában a résztvevők egy üres papírlapra rajzolták a vizsgált terület térképét emlékezetből. Lynch a térképvázlatokon szereplő elemeket öt csoportba sorolta: paths (utak, úthálózat, útvonalak), edges (törés-, határvonalak), nodes (csomópontok), districts (területek, övezetek, a mentális terek neve), landmarks (iránypontok, tájékozódási pontok). Garda Veronika (2009) felhívja a figyelmet, hogy az elemeket a hazai kutatók is átvették (pl. Cséfalvay Zoltán, Letenyei László), de a fordítás nem egységes. Az elemek mindegyike kristálytisztán felismerhető a gyermekrajzokon is, kiegészül továbbá egy hatodik elemmel, a jelképekkel (címer, logo, zászló) (2. ábra).

A gyermekek kognitív térképének vizsgálata – ismétlem – történhet gyermekrajzokon keresztül. Ez a kérdéskör ismeretem szerint kevésbé megkutatott, pedig a gyermekkorban szerzett érzelmi-környezeti tapasztalatok hatással vannak arra, hogy a személyek felnőttként milyen módon alakítják ki lakókörnyezetüket (Sallay 2014). A gyermekek ábrázolási döntéseit vizsgálva, az itemek gyakorisága, színe, mérete stb. hordozza az információt. Ezeknek elemzésében a pszichoanalitikus rajzvizsgálat metodikája kellő óvatossággal, de jól alkalmazható (Vass, 2003; Hárdi, 2002; Rigóczki 2019). A városra vonatkozó mentális térképet azonban nem egy alkotás, hanem a rajzok összessége, egymáshoz való viszonyuk adja.

⁸ Magyar Pedagógia 1925/14. (p. 37), Kállai Ernő: Német és japán gyermekrajzok.

⁹ Korunk, 1935/5, S. Kovács Imre: Gyermekfestmények, p386

¹⁰ International Museum of Children's Art - <https://www.visitoslo.com/en/product/?TLp=182668#>

Vannak ugyan önmagukban is értelmezhető rajzok, többségük azonban együttesen, és összefüggéseiben értelmezhető. Értsd a templom, a köztéri szobor, az uszoda, a játszótér, áruház, mint ábrázolási döntések gyakorisága a releváns tartalom. Az alkotások fele az otthonot ábrázolja, ezek ebben a kontextusban nem sok jelentéssel bírnak.

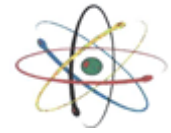
A többi rajzon egyedi itemként, vagy egymás mellett felsorolás-szerűen, vagy összefüggő képként jelennek meg a környezet elemei. A megállapítások az adott település és a gyermekek viszonyára vonatkoznak.

2. ábra: A gyermekrajzok, mint mentális térképek.

Felhasznált Irodalom

1. Dános Edit (1936): Új magyar könyvek és füzetek. Magyar Pedagógia 45.
2. Garda Veronika: A szubjektív térérzékeléssel kapcsolatos vizsgálatok elméleti háttere és alkalmazási területei. Tér és Társadalom 23. évf. 2009/1. 43-53. p.
3. Gulyás Gizella (1996): Nagybecskerek Nagybánya bűvöletében: a Délvidék művésztelepi mozgalmi az I. világháborúig. Művészettörténeti Értesítő 1996/1-2
4. Hárdi István (2002): A dinamikus rajzvizsgálat. Akadémiai Kiadó
5. Kárpáti Andrea (1996): A Leonardo Program pedagógiai hatásvizsgálata. Magyar Pedagógia 96. 1996/1.
6. Kárpáti Andrea - Gyebnár Viktória (1997): A TCT/DP rajzos kreatív gondolkodás teszt. Pszichológia 1997 / 1. szám (23. oldal)
7. Kárpáti Andrea (2011): Esztétikai nevelés az új képkorszakban: a gyermekrajztól a vizuális nyelvig. Magyar Tudomány 2011/9, 1058. oldal
8. Kerékgyártó István (1989): Bevezető. in Autodidakta Cigány Képzőművészek II. Országos Kiállítása
9. Kerékgyártó István (1991) Képességszabadító művészetpedagógia. In Gyermekszemmel Barcsay Gyermekképzőművészeti Alapítvány, Budapest, ISBN 963 04 1049 4
10. Letenyei L. (2001) Településtervezés és mentális térképezés. — Falu Város Régió.
11. Lynch, K. (1960) The image of the city. MIT-Press, Cambridge/Mass. Lynch, K. (1965)
12. Molnár Gábor: Gyermekrajz és pszichiátria (1996). Debreceni Szemle, 1996/1 (p141)
13. Nagy László (1901): A gyermeki lélek megfigyelése. Néptanítók lapja 1901/18 (338. oldal)
14. Nagy László (1906): A gyermektanulmányozás mai állapota. A Magyar Filozófiai Társaság közleményei 1906/2. füzet (78. oldal)
15. Nagy Sándor (1930): Emlékbeszéd Györgyi Kálmánról. Magyar Iparművészet 1930/5-6. szám • (96. oldal)
16. Orleans, P. (1973) Differential cognition of urban residents: Effect of social scale on mapping. — Downs, R.M.— Stea, D. (eds) Image and Environment. Aldine, Chicago. 115-130. o.
17. Révész Emese (2002): A művészeti nevelés reformja a századfordulón és a gödöllő művésztelep. Ars Hungarica, 2003/1. (86. oldal)

18. Rigóczki Csaba (2019) Gyermekrajzok és települési környezet. Hucer konferenciakiadvány, megjelenés alatt
19. Sallay Viola (2014): Környezeti-érzelmi önszabályozási folyamatok a családi otthon terében. PhD-értekezés, témavezető: Dúll Andrea
20. Sebők Zoltán (1995): Gyermeki művilág (Infantilis benyomások) Jelenkor,
21. Szentirmai László (1992): Egy szelet a kultúrából. Iskolakultúra 1992/1
22. 1995/11. (923. oldal)
23. Vass Zoltán. (2003). A rajzvizsgálat pszichológiai alapjai. Budapest: Flaccus.
24. Magyar Néprajzi lexikon (1979)
25. Pedagógiai Lexikon (1936)
26. Révai Kétkötetes Lexikona (1947)
27. Révai Nagy Lexikona (1924)
28. Új Idők Lexikona (1938)